

10. Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод : Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 листопада 2012 р. № 223-1679/0/4-12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v1679740-12>.

11. Про доповнення до інформаційного листа Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 15 листопада 2012 р. № 223-1679/0/4-12 «Про деякі питання здійснення кримінального провадження на підставі угод» : Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 5 квітня 2013 р. № 223-558/0/4-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0223740-13>.

12. Міщенко С.М. Узагальнення судової практики здійснення кримінального провадження на підставі угод / С.М. Міщенко, Ж.М. Єленіна, Т.І. Слущька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html.

13. Узагальнення судової практики забезпечення права на захист у кримінальному провадженні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/uzagalnennja_sudovoji_praktiki.html.

14. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. // Постанови Пленуму Верховного Суду України у кримінальних справах / упоряд. П.С. Берзін. – К. : Алерта ; ЦУЛ, 2011. – 400 с.

15. Сиза Н.П. Особливості розгляду судом питання про звільнення особи від кримінальної відповідальності / Н.П. Сиза // Актуальні питання кодифікації законодавства України. – К., 2013. – Вип. 5. – С. 164–168.

ЛИСЕЦЬКИЙ О. О.,

ад'юнкт кафедри кримінального процесу
(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.132

КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА КОМПЕТЕНЦІЯ СЛІДЧОГО

Статтю присвячено дослідженню кримінальної процесуальної компетенції слідчого. Визначено поняття кримінальної процесуальної компетенції слідчого, функції, предмет відання та повноважень. Проаналізовано чинне законодавство України, наукові дослідження діяльності слідчого в кримінальному процесі.

Ключові слова: кримінальна процесуальна компетенція, слідчий, функція, підслідність, повноваження.

Статья посвящена исследованию уголовной процессуальной компетенции следователя. Определено понятие уголовной процессуальной компетенции следователя, функции, предмет ведения и полномочий. Проанализировано действующее законодательство Украины, научные исследования деятельности следователя в уголовном процессе.

Ключевые слова: уголовная процессуальная компетенция, следователь, функция, подследственность, полномочия.

The article is devoted research of criminal judicial jurisdiction of investigator. Certainly concept of criminal judicial jurisdiction of investigator, function, article of knowing and plenary powers. The current legislation of Ukraine is analysed, scientific researches in relation to activity of investigator in a criminal process.

Key words: criminal judicial jurisdiction, investigator, function, under investigation, plenary powers.

Вступ. У зв'язку з реформуванням кримінального процесуального законодавства України, у тому числі створенням нової системи правоохоронних органів, слушним є те, щоб поставити за мету необхідність дослідження кримінально процесуальної компетенції слідчого, на якого законом покладено обов'язок встановлення обставин, які підлягають доказуванню в кримінальному провадженні, та змісту його структурних елементів: функції, предмета відання й повноважень.

Важливу роль у розслідуванні кримінальних правопорушень належить слідчим, які зобов'язані всебічно, повно й об'єктивно розслідувати кримінальні правопорушення, встановити та притягнути винних до передбаченої законом відповідальності.

Постановка завдання. Мета – висвітлення нових наукових результатів у вигляді висновків щодо процесуальної компетенції, сформованих на підставі дослідження положень нового кримінального процесуального законодавства й сучасної юридичної літератури.

Стан дослідження. Окремі елементи кримінально-процесуальної компетенції слідчого досліджувалися в роботах Ю.П. Аленіна, О.В. Бауліна, Ю.М. Грошевого, В.Г. Гончаренка, М.С. Городецької, В.П. Даневського, А.Я. Дубинського, В.С. Зеленецького, О.В. Капліної, Л.М. Карнеєвої, О.М. Ларіна, О.І. Литвинчука, Л.М. Лобойка, О.І. Марочкина, В.Т. Маляренка, О.Р. Михайленка, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, Б.В. Романюка, Р.Ю. Савонюка, О.А. Солдатенко, С.М. Стахівського, В.М. Тертишника, В.М. Федченка, І.Я. Фойницького, М.Є. Шумила, С.Ф. Шумиліна та інших вчених.

Результати дослідження. Згідно з п. 17 ч. 1 ст. 3 Кримінальним процесуальним кодексом України (далі – КПК України) слідчий – службова особа органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних правопорушень.

Досудове розслідування кримінальних правопорушень здійснює слідчий, повноваження якого визначені ст. 40 КПК України 2012 р. [1]. Усі слідчі мають однакові процесуальні права й обов'язки, проводять розслідування в одному й тому самому процесуальному порядку.

Компетенція – це сукупність юридично установлених повноважень, прав та обов'язків конкретного органу чи посадової особи; визначає їх місце в системі державних органів. Юридичний зміст поняття «компетенція» включає такі елементи: предмет підпорядкування (коло об'єктів, явищ, дій, на які розповсюджуються повноваження); права та обов'язки, повноваження органу чи особи; відповідальність; відповідність поставленим цілям, завданням і функціям.

Ю.О. Тихомиров стосовно структури компетенції зазначав, що остання, будучи складним явищем, містить елементи двоякої природи. До власне компетенційних елементів належать: а) нормативно встановлені цілі, що означають спосіб тривалої нормативної орієнтації суб'єктів права та стійку діяльність із досягнення вказаних цілей. У широкому значенні мають на увазі публічні функції, без виконання яких суспільство й держава не можуть забезпечити життєдіяльність і своє існування; б) предмети відання як юридично визначені сфери й об'єкти впливу; в) владні повноваження як гарантована законом міра прийняття рішень і вчинення дій. «Супутнім» елементом є відповідальність за їх невиконання. Без них компетенція втрачає публічно-правову забезпеченість за допомогою різних засобів [2, с. 55–56].

У юридичній літературі зазначено, що до структурних елементів кримінальної процесуальної компетенції слідчого відносять кримінальну процесуальну функцію, предмет відання та владні повноваження, що дає підстави зробити висновок щодо здійснення слідчим двох процесуальних функцій у кримінальному провадженні: досудового розслідування та обвинувачення.

Функціями кримінальної процесуальної компетенції слідчого є забезпечення застосування права (упорядкування діяльності учасників кримінального провадження), забезпечення реалізації права (упорядкування власної процесуальної діяльності) та встановлення обсягу й меж публічних проваджень.

На нашу думку, процесуально компетентним є слідчий, що безперервно здійснював свою процесуальну діяльність протягом п'яти років.

Л.М. Лобойко пояснив кримінально-процесуальну компетенцію як покладений кримінально-процесуальним законом на органи дізнання, досудового слідства, прокуратури й суду обсяг публічних справ у сфері вирішення кримінально-правових конфліктів, що виникають у суспільстві. Структура кримінально-процесуальної компетенції складається з таких елементів: кримінально-процесуальні функції, предмет відання та владні повноваження [3, с. 25–26].

Ю.М. Горошевим та С.М. Стахівським зазначили: «Процесуальне рішення слідчого зумовлюється тією сукупністю доказів, якою він володіє на певному етапі розслідування. Вказана сукупність доказів перетворює право слідчого вибирати варіант процесуального рішення на обов'язок у певній ситуації обрати конкретне рішення. Саме наявні в арсеналі слідчого докази зобов'язують його прийняти як одне з альтернативних процесуальних рішень. І лише воно має бути визнане єдино вірним у цій ситуації, а інші – необґрунтованими» [4, с. 78–79].

Кримінальна процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ (далі – ОВС) надана йому з метою упорядкування відносин у суспільстві та з метою упорядкування слідчим своєї власної діяльності. Компетенція є інструментом впливу на суспільні відносини, крім того, щодо державних органів – єдиним засобом такого впливу. Поза межами компетенції особа не може діяти від імені держави. Отже, компетенція слідчого ОВС забезпечує впорядкування ним своєї діяльності (реалізація права) та впорядкування діяльності інших (застосування права) [5, с. 94].

Кримінальна процесуальна функція слідчого є похідною від загальних функцій кримінального процесу. За теорією управління функції органу закріплюються владним шляхом, причому завжди з визначенням об'єкта, на який спрямована функція [2, с. 43].

Предмет відання слідчого – це сфера суспільних відносин, пов'язаних із вчиненням злочином, які підлягають законному впливу під час здійснення слідчим кримінальної процесуальної функції.

М.С. Городецька окреслює зв'язок кримінальної процесуальної функції та предмета відання слідчого ОВС, зазначаючи, що він полягає в тому, що загальні функції кримінального процесу трансформувалися в кримінально-процесуальну функцію органів досудового слідства з огляду на визначений законом предмет відання – сферу кримінально правових конфліктів. Більш детально сфера впливу слідчого ОВС представлена суспільними відносинами які утворилися в результаті факту суспільно небезпечного діяння. Предмет відання слідчого ОВС визначено відповідно до вимог розподілу праці в системі органів кримінального судочинства взагалі й органів досудового слідства зокрема [6, с. 28].

Ю.А. Тихоміров слушно підкреслив, що якість роботи та її результативність залежить від обґрунтованості поставлених цілей і їх співвідношення із засобами досягнення цих цілей і їх співвідношення із засобами досягнення цих цілей [2, с. 43].

Варто зазначити, що в КПК України є суперечності, які стосуються повноважень слідчого. У ч. 4 ст. 40 цього кодексу передбачено, що слідчий зобов'язаний виконувати письмові доручення та вказівки прокурора під загрозою кримінальної відповідальності за ст. 381-1 Кримінального кодексу України, а в ст. 311 нового КПК України закріплено його право в письмовій формі у встановлений законом строк оскаржувати «будь-які рішення, дії чи бездіяльність прокурора» до прокуратури вищого рівня (ч. 2 ст. 312 КПК України). Унаслідок розгляду цієї скарги, який здійснюється службовцем прокуратури вищого рівня протягом трьох днів, вона може бути залишена без задоволення, або оскаржувані рішення чи діяння можуть бути визнані частково чи цілком незаконними. При цьому в разі скасування рішення прокурора або визнання його дій чи бездіяльності незаконними він у кримінальному провадженні може бути замінений іншим. Таке рішення є остаточним. Воно направляється слідчому, який скаржився, та прокурору, рішення чи діяння якого було оскаржено, і підлягає виконанню.

Надання слідчому права оскаржувати рішення, дії чи бездіяльність прокурора є суттєвою гарантією незалежності слідчого під час провадження досудового розслідування. На жаль, ч. 3 ст. 312 КПК України містить правило, за яким оскарження слідчим рішень, дій чи бездіяльності прокурора не зупиняє їх виконання, що прямо примушує слідчого й під час оскарження ним рішень і діянь прокурора діяти всупереч своєму внутрішньому переконанню. У ч. 3 ст. 39 КПК України слідчому надано право звернутися до керівника слідчого підрозділу в разі відмови прокурора в погодженні клопотання та ініціювати розгляд порушених у ньому питань перед прокурором вищого рівня.

Відомий у другій половині XIX ст. український юрист В.П. Данєвський акцентував на тому, що слідчий повинен бути неупередженим і незалежним від сторін (обвинувачення й захисту) [7, с. 27].

З огляду на завдання й засади кримінального провадження та кримінально-процесуальні функції й повноваження владних суб'єктів досудового розслідування найвідповідальнішим суб'єктом на цьому етапі є прокурор, який є стороною обвинувачення. Проте прокурор є досить віддаленим від процесу безпосереднього збирання, перевірки й оцінки доказів, у якому природно домінує слідчий. Опосередковане керівництво процесом кримінально-процесуального доказування в досудовому розслідуванні потенційно закладає можливість поширення слідчих помилок, що може негативно позначитися на якості кримінального правосуддя й завданнях усієї кримінально-правової політики держави. Тому керівну роль у провадженні досудового розслідування має відігравати слідчий. Ми, як і інші науковці, розуміємо, що в цілком змагальному кримінальному процесі для слідчого, як і для оформлених ним численних письмових документів, немає місця взагалі [8, с. 65].

У п. 4 ч. 3 ст. 129 Конституції України однією з основних засад судочинства визначено змагальність сторін і свободу в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості [9].

Згідно з КПК України слідчого віднесено до сторони обвинувачення, що, на нашу думку, не буде сприяти його об'єктивності під час доказування та неупередженості в разі прийняття й обґрунтування процесуальних рішень. Б.В. Романюк вважає, щоб забезпечити демократичне відправлення правосуддя, слідчий не повинен бути представником жодної зі сторін у змагальному процесі [10, с. 134–135].

На сьогодні, як свідчить практика, незважаючи на проголошену законом рівність прав сторін у змагальному процесі (ч. 2 ст. 22 КПК України), сторона обвинувачення та сторона захисту фактично нерівноправні.

Слушною є думка В.Т. Нора про те, що під час досудового розслідування сторона захисту й далі фактично позбавлена рівної можливості щодо збирання й подання доказів, оскільки це належним чином не забезпечене примусом виконання й захисник перебуває в нерівному становищі порівняно зі стороною обвинувачення [11, с. 83–85].

У ч. 2 ст. 40 КПК України наведений перелік повноважень слідчого не є вичерпним, адже в п. 9 цієї ж частини вказано, що слідчий вправі здійснювати й інші повноваження, передбачені КПК України. До них треба віднести, наприклад, право слідчого витребувати й отримувати від перерахованих у ч. 2 ст. 93 КПК України органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій.

Слідчий має право проводити слідчі (розшукові) дії й негласні слідчі (розшукові) дії на території, яка знаходиться під юрисдикцією іншого органу досудового розслідування, або своєю постановою доручити їх проведення такому органу досудового розслідування, який зобов'язаний її виконати (ч. 6 ст. 218 КПК України), а також доручити проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам.

Висновки. Підсумовуючи вищезазначене, можемо зробити висновок, що кримінально-процесуальна компетенція слідчого – це покладений кримінальним процесуальним законом обсяг публічних справ, змістом яких є внесення відомостей про кримінальні правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і їх розслідування, що віднесені законом до його відання з метою направлення кримінальних проваджень з обвинувальними актами до суду.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // Голос України. – 2012. – № 90–91.
2. Тихомиров Ю.А. Теория компетенции / Ю.А.Тихомиров. – М. : Издательство г-на Тихомирова М.Ю., 2001. – 355 с.
3. Лобойко Л.М. Кримінально-процесуальна компетенція : [монографія] / Л.М. Лобойко. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2006. – 188 с.
4. Грошевий Ю.М. Докази і доказування у кримінальному процесі : [наук.-практ. посіб.] / Ю.М. Грошевий, С.М. Стахівський. – К. : КНТ ; Вид. Фурса С.Я., 2006. – 272 с.

5. Оборотов Ю.М. Теорія держави та права (прагматичний курс) : [екзаменаційний довідник] / Ю.М. Оборотов. – О. : Юридична література, 2004. – 184 с.
6. Городецька М.С. Кримінально-процесуальна компетенція слідчого органів внутрішніх справ : [монографія] / М.С. Городецька ; за ред. Л.М. Лобойка / М.С. Городецька. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра-ЛТД, 2010. – 232 с.
7. Даневський В.П. Наше предварительное следствие: его недостатки и реформа / В.П. Даневский ; ред. О.В. Баулин, Н.С. Карпов. – К., 2003. – 142 с.
8. Литвинчук О.І. Процесуальний статус слідчого за новим КПК України / О.І. Литвинчук // Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства й удосконалення діяльності судових і правоохоронних органів України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Луганськ, 20 квітня 2012 р.). – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2012. – С. 62–65.
9. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
10. Романюк Б.В. Спадковість та новизна у процесі формування кримінального судочинства стосовно процесуальної незалежності слідчого / Б.В. Романюк // Кримінальний процес України в контексті європейських стандартів судочинства : матеріали наук.-практ. конф. (м. Київ, 7 грудня 2007 р.). – К. : Київський нац. ун-т внутр. справ, 2008. – С. 134–135.
11. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / за заг. ред. В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1224 с.

НОВІКОВ М. М.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри галузевого права
юридичного факультету
(Херсонський державний університет)

УДК 343.74

ДО СИСТЕМИ ПРАВОВИХ МЕТОДІВ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ У СФЕРІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

У статті здійснено аналіз системи правових методів боротьби зі злочинністю у сфері інтелектуальної власності. Визначено їх роль у вдосконаленні кримінально-правових і міжгалузевих засобів із метою забезпечення якісного розкриття та розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності. Надано пропозиції щодо вдосконалення ст. 176 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: методи та методики боротьби зі злочинністю у сфері інтелектуальної власності, комплекс антигромадської спрямованості, криміногенні фактори інтелектуальної власності, інтелектуальна власність у сфері бізнесу.

В статье проанализирована система правовых методов борьбы с преступностью в сфере интеллектуальной собственности. Определена их роль в усовершенствовании уголовно-правовых и межотраслевых средств с целью обеспечения качественного раскрытия и расследования преступлений в сфере интеллектуальной собственности. Внесены предложения относительно усовершенствования ст. 176 Уголовного кодекса Украины.

Ключевые слова: методы и методики борьбы с преступностью в сфере интеллектуальной собственности, комплекс антиобщественной направленности, криминогенные факторы интеллектуальной собственности, интеллектуальная собственность в сфере бизнеса.

